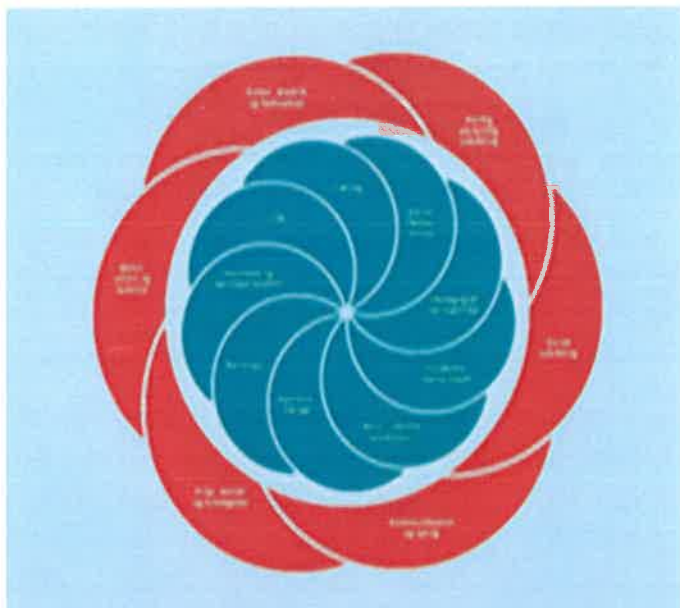

2023-
2024

Dagtilbud Midtby læreplan

Integreret institution Langelinie
Integreret institution Østre Allé 1
Integreret institution Østre Allé 5
Vuggestuen Skolestien
Dagplejen

Dagtilbud Midtby
Horsens Kommune

Indholdsfortegnelse

Introduktion til den Pædagogiske læreplan.....	3
Præsentation af Dagtilbud Midtby	3
Personalesammensætning	4
Pædagogisk afsæt.....	4
Midtbyens Vision.....	5
Pædagogisk grundlag	5
Børnesyn	6
Dannelse og børneperspektivet.....	6
Legen	7
Læring	11
Matematik og naturvidenskab.....	11
Udeliv.....	12
Sprog	12
Sansemotorik	12
Tydelige læringsmål	13
Pædagogen som leder af læringsprocesser.....	14
Børnefællesskaber	14
Børn i udsatte positioner.....	15
Børnenes overgange	15
Forældresamarbejde	16
Inddragelse af lokalsamfundet.....	17
Evaluering	17
Indledning til læreplaner.....	18
Alsidedig personlig udvikling.....	19
Læringsmål	19
Pædagogiske fokusområder	19
Tiltag	20
Social udvikling	21
Læringsmål	21
Pædagogiske fokusområder	21
Tiltag	22
Kommunikation og sprog	23
Læringsmål	23
Pædagogiske fokusområder	23
Tiltag	24
Krop, sanser og bevægelse	25
Læringsmål	25
Pædagogiske fokusområder	25

Tiltag	26
Natur, udeliv og science	27
Læringsmål	27
Pædagogiske fokusområder	27
Horsens kommunes STEAM strategi	28
Tiltag	28
Kultur, æstetik og fællesskab	30
Læringsmål	30
Pædagogiske fokusområder	30
Tiltag	31
Bilag 1 – Læringsmiljøet kl. 6-17	33

Introduktion til den Pædagogiske læreplan

Rammen for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan, er Dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelser, samt de tilhørende bekendtgørelser. Læreplanen er gældende for både dagpleje, vuggestue og børnehave.

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1912>

Den pædagogiske læreplan udarbejdes, med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt de seks læreplanstemaer og tilhørende pædagogiske mål, for at sikre sammenhængen og en høj faglig kvalitet, mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns trivsel, udvikling, dannelse og læring.

Den pædagogisk læreplan er vores fælles arbejdsgrundlag, og er derfor med til at sikre et fælles fagligt afsæt, i den pædagogiske praksis. Den er et værdifuldt og dynamisk redskab, som understøtter en målrettet og systematisk planlægning. Et af de væsentlige fokusområder, i den pædagogiske læreplan, er selve evalueringen af praksis, som medvirker til løbende fælles faglige refleksioner og dermed sikrer en løbende videreudvikling, af den faglige praksis og kvaliteten i det pædagogisk arbejde.

I forhold til vores fokusområder, henvises til procesplanen udarbejdet i forbindelse med forældretilfredshedsundersøgelsen efteråret 2021.

Præsentation af Dagtilbud Midtby

Dagtilbud Midtby består af fire huse og 4 dagplejere

Dagtilbud Midtby

- Dagplejen – der er aktuelt 16 børn i dagplejen fordelt på 4 dagplejere
- Børnehuset Langelinie (integreret institution) rummer 3 børnehavegrupper og 2 vuggestuegrupper
- Børnehuset Østre Allé 1 (integreret institution) rummer 2 børnehavegrupper og 1 vuggestuegruppe
- Børnehuset Østre Allé 5 (integreret institution) rummer 2 børnehavegrupper og 1 vuggestuegruppe
- Vuggestuen Skolestien rummer 3 vuggestuegrupper

Dagplejen

Dagplejerne tilbyder pasning til børn i alderen 6 måneder til 2 år og 11 måneder.

Fælles for dem er, at de alle kan tilbyde et lille børnefællesskab, i eget hjem.

Alle dagplejere i Midtbyen tager pædagogisk afsæt i den styrkede læreplan. Dvs. at der er stort fokus på dit barns trivsel, læring og udvikling og på, at dit barn får en tryk hverdag.

Dagplejen er inddelt i 2 teams og mødes ca. en gang ugentligt, på fx biblioteket eller i Multirummet, Børnehuset Østre Allé 1. Her har børnene mulighed for, at opleve nye lærings- og legemiljøer, og etablere nye legerelationer.

Dagplejerne og børnene benytter også Børnehusets legepladser og udearealer, der giver mulighed for lege på tværs og motorisk/sanse-mæssige nye udfordringer.

Der er desuden mulighed for, at benytte ladcykler og de øvrige aktivitetsrum i Børnehuset. Et af formålene med, at mødes i teams i Multirummet er, at børnene og dagplejerne lærer hinanden at kende på tværs, dette er med til at styrke børnefællesskaberne og det fælles faglig afsæt.

I forbindelse med en dagplejers sygdom, ferie mm. tilbydes der gæsteplacering i Børnehuset Østre Allé. Her benyttes Multirummet, som allerede er kendt, af både børn og forældre.

Dagplejerne arbejder løbende med, Den Styrkede Pædagogiske Læreplan i det enkelte team. Temaerne og fokusområderne vil fremgå af opslag dels i Multirummet og hjemme hos den enkelte dagplejer.

Endvidere indgår dagplejerne i et samarbejde med pædagogerne, primært i vuggestuegruppen, omkring de pædagogiske læringsmiljøer og læringsmuligheder i de daglige hverdagsrutiner.

Læreplanstemaerne i dagplejen er fordelt på følgende perioder.

- Januar/februar/marts
- April/maj/juni
- Juli/august/september
- Oktober/november/december

Læreplanstemaerne tager udgangspunkt i Den Styrkede Pædagogiske Læreplan, børnenes aktuelle udviklingsniveau, samt hvad det enkelte barn og børnegruppe er optaget af.

Det pædagogiske læringsmiljø, i dagplejen evalueres med udgangspunkt i læreplanstemaerne, efter hver forløb. Det faglige fokus faciliteres af ledelsen i Dagtilbud Midtby, som ligeledes faciliterer evalueringen og giver løbende faglig sparring. Der ud over ydes der også sparring, af vores pædagogiske vejleder, dette primært rettet mod sprogstimulering og børns generelle udvikling.

Personalesammensætning

Der er ca. 70 ansatte i Midtbyen, hvor af ca. 75 % har en pædagogisk uddannelse. Vi lægger stor vægt på efteruddannelse og løbende opkvalificering, for at sikre og løbende understøtte en høj faglig kvalitet.

Pædagogisk afsæt

I Dagtilbud Midtby tilstræber vi, at barnet møder en hverdag, hvor nærhed og tryghed er i centrum. Vi har fokus på inklusion og medbestemmelse, og det betyder, at vi tager udgangspunkt i børnenes behov og hvad de aktuelt er optagede af, når vi planlægger lege- og læreplanstemaer.

Vi arbejder med, at styrke børnenes dannelse, sociale, sansemotoriske og sproglige kompetencer, læring, trivsel og personlige mestring. Dette med afsæt i den aktuelle børnegruppes behov og gennem hverdagsaktiviteter, spændende og udfordrende legemiljøer og mere tilrettelagte læringsaktiviteter. Vi ser læring som et samspil, der udspringer af børnenes idéer og spontane lege, som igen understøttes gennem hverdagsrutiner og voksenplanlagte lege- og læringsaktiviteter.

Med afsæt i Horsens kommunes vision: *"Vi vil have et dagtilbud hvor børns lyst og motivation til at lære og til at indgå i sociale fællesskaber udfoldes optimalt af professionelle medarbejdere, der kontinuerligt anvender ny og reflekteret viden om læring, samt om differentierede og dynamiske læringsmetoder og læringsmiljøer"*.

Midtbyens Vision

- At børn mødes respektfuldt – med nænsomhed, forståelse og omsorg – med afsæt i en faglig viden, omkring børns udvikling
- At vi sammen med børnene øver os i det gensidige samarbejdet – og børnene oplever værdien af, at kunne være fælles om, at løse en opgave
- At børnene føler sig imødekommet og oplever at være en vigtig og betydningsfuld del af fællesskabet i dagtilbuddet – at det er sjovt og meningsfyldt, at være en del af dette.
- At børnene oplever medinddragelse, og at alle deltager aktivt i dagens aktiviteter og hverdagsrutiner, så de oplever, at deres idéer og bidrag tages alvorligt.
- At der tages afsæt i børnenes nærmeste udviklingszone, med henblik på at udvikle deres dannelse, handlefærdigheder og viden.
- At arbejdet med læring i dagtilbuddet, sker på baggrund af en dynamisk læreplan, der tager afsæt i de brede læringsmål og læringen gennem de mange hverdagsrutiner.
- At der arbejdes med gensidig faglig feedback og en løbende kvalificering, af det faglig niveau og evalueringskultur.
- At dagtilbuddet har udviklet en evalueringskultur, der bygger på systematik og videndeling, med henblik på at udvikle den pædagogiske praksis.
- At dagtilbuddet er et attraktivt pædagogisk tilbud som forældre og medarbejdere tilvælger.

I forbindelse med, at styrke de emotionelle og relationelle kompetencer og understøtte det enkelte barns robusthed, lægges der i det pædagogiske arbejde stor vægt på følgende:

- At øve sig i, at udsætte egne behov og vente på tur – selvregulering.
- At øve sig i, at aflæse og afstemme sig efter den givne situation.
- At øve sig i, at forhandle med andre, for at indgå i leg og samspil med de andre børn.

I alle vores huse i Dagtilbud Midtby tilbyder vi spændende, udfordrende og inspirerende børne- og læringsmiljøer fx.

- Ture ud af huset til skov og strand
- Cykelture i ladcykler
- Besøg i vores kolonihave
- En tur ud på fjorden i vores jolle
- Museumsbesøg

Dette er bare nogle af de oplevelser, vi har på skemaet i løbet af en almindelig hverdag.

Udeliv betyder rigtig meget for os og derfor laver vi ofte bål, udemad og små naturvidenskabelige forsøg, så børnene lærer om de ting, der omgiver dem. Vi opholder os meget ude og benytter de nærliggende naturområder fx Nørrestrand og Horsens Fjord. Vi bor midt i Horsens by, så derfor besøger vi ofte biblioteket og de mange andre kulturinstitutioner, der ligger lige omkring os.

Vi lægger stor vægt på, at udnytte hverdagens rutiner og de mange praktiske gøremål, som et vigtigt læringsrum. Hverdagsrutinerne giver unikke muligheder for læring, udvikling og styrkelse, af det enkelte barns selvhjulpethed, personlige mestring og sociale kompetencer.

Pædagogisk grundlag

Den pædagogiske læreplan, udgør rammen for dagtilbuddets arbejde med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen skal udarbejdes med udgangspunkt, i det fælles pædagogisk grundlag som består af følgende fokusområder:

- Børnesyn
- Dannelse
- Leg
- Bred læringsforståelse
- Børnefællesskaber
- Læringsmiljø
- Forældresamarbejde
- Børn i udsatte positioner
- Sammenhæng til børnehaveklassen

Læreplanen beskriver, det pædagogiske læringsmiljø barnet møder igennem dagen. Det pædagogiske læringsmiljø, tilrettelægges indenfor og på tværs af seks pædagogiske læreplanstemaer.

De seks læreplanstemaer, indeholder en række overordnede elementer, som børn i dagtilbud skal møde i det pædagogiske læringsmiljø. Det pædagogiske læringsmiljø skal ligeledes tilrettelægges inden for to pædagogiske mål, for hvert læreplanstema. De pædagogiske mål, beskriver sammenhængen mellem læringsmiljøet og børnenes læring. Det pædagogiske læringsmiljø skal inddrage hensynet til børnenes alder, forskellige forudsætninger og børnegruppens sammensætning.

Børnesyn

Vi vil være med til, at understøtte det gode børneliv, med plads til fordybelse, ro og masser af spændende og sprudlende lege- og læringsmuligheder. Vi tilstræber, at der er tid til det enkelte barn, tid til at give barnet en oplevelse af nærvær, omsorg og tryghed, til at kunne lære og udvikle sig.

Kvaliteten i det relationelle samspil med børnene, har en væsentlig betydning, for det enkelte barns udviklingsmuligheder og selvpåvirkelse. Vi har ansvaret for det relationelle samspil og skal noget forandres, er det os der skal forandre vores pædagogiske praksistilgang - finde alternativer – barnet har aldrig ansvaret, det gør altid sit bedste.

Vi har en stor opmærksomhed på vores selvagens – at vi fremtræder positive, energifyldte og imødekomende, at vi er nemme at aflæse og aktivt påvirker spejlneuronerne, bl.a. gennem smil og øjenkontakt, at børnene oplever, at vi vil dem, vi har noget for sammen, der er noget godt og udviklende på spil. Børnene mødes med anerkendelse, guidning og vejledning. Via vores pædagogfaglige viden og tilgang, tilstræber vi at give alle børn mulighed for at føle glæde ved, at kunne mestre, oplever sig værdifulde, vigtige og inkluderet i fællesskabet. Vi altid har fokus, på de positive og udviklende historier, om barnet og børnefællesskabet.

Dannelse og børneperspektivet

Vi lægger stor vægt på, medinddragelse af børnenes perspektiver. Det er meget vigtigt, at alle børn oplever, at de tages alvorligt, har mulighed for at kunne påvirke og have en reel indflydelse på eget liv. Dette har betydning for barnets fremtidige motivation og læringsidentitet for at gå videre i livet med en oplevelse af, at barnets mening betyder noget, at dets ressourcer og initiativer er værdsatte og værdifulde. At barnet ved, at det er meningsfuldt og vigtigt, at være deltagende i fællesskabet.

I de processer, hvor børnene bliver inddraget, lærer de, at samarbejde og indgå kompromisser. De oplever medindflydelse, at blive hørt og at kunne påvirke en given proces. Vi er meget opmærksomme på, at når vi som voksne, skal indtage børneperspektivet, gælder det om at være stille, give tid og lytte nøje efter, hvad børnene siger. Når der er tale om børn i 0-6 års alderen, handler det om at tolke børnenes udsagn med hensyntagen til alder og modenhed. Vi har desuden et stort fokus på, at tilgodese alle børn i processen og at alle gives en stemme. Derfor vil medinddragelse ikke bare handle om sprogliggørelse, men omhandle, tegninger, foto/film, modelbygning og børnenes konkrete handlinger – en multimodal sans og læringsmæssige tilgang.

Når børn oplever medinddragelse, vil børnene lære hvad demokrati er, på et meget konkret og praksisnær niveau, som vil understøtte og have betydning for deres deltagelse, i fremtidige demokratiske processer.

At inddrage børnenes perspektiver, følge deres spor og skabe demokratiske processer i dagtilbuddet, er en løbende proces, der til stadighed skal kvalificeres og udvikles.

Vi vil derfor være nysgerrige, på børnenes tanker, følelser og fortællinger/perspektiver. Børneperspektivet skal være tydeligt i vores praksis tilgang. Vi skal løbende have stort fokus på børneperspektivet og tage det alvorligt, vi skal være villige til, at handle på de nye indsigter, som vi opnår. Er vi nysgerrige og inddrager vi børns perspektiver, resulterer det både i nye indsigter og et bedre, mere afstemt børnemiljø.

Vi har forskellige måder at se børneperspektivet på:

- **Udefra:** vi analyserer barnets handlinger og udtryk
- **Indefra:** den voksne forsøger at indleve sig i og forstå, hvad barnet føler og oplever, i en given situation
- **Fra barnet:** vi lytter til barnets egen fortælling og udtryk

Vi har særligt fokus på:

- Inddragelse af børnenes perspektiver i læreplansarbejdet
- Inddragelse af børnenes idéer i de forskellige lege- og læringsaktiviteter
- Kvalificering af børnemøder og samlinger
- Sprogstimulering igennem de daglige aktiviteter – med fokus på sprogtrappen og den multimodale tilgang

Børnemøderne er et vigtigt element, i det pædagogiske arbejde, da de fungerer som en arena for deltagelse og medbestemmelse. De skaber rammerne, for en begyndende demokratiforståelse hos børnene. Børnene øver sig i, at indgå i socialt samspil, at lytte til hinanden og de voksne, vente på tur og samarbejde. Vi har stort fokus på, til stadighed, at udvikle kvaliteten i vores daglige samlinger og tilgodese de mange læringsstile.

Børn der inddrages, trives bedre og inddragelsen af børnenes perspektiver, styrker det pædagogiske blik for yderligere at udvikle og kvalificere vores praksistilgang.

Forskningen viser desuden, at børn bliver mere ansvarsfulde, af medbestemmelse. Når børn oplever, at blive hørt og taget alvorligt, er de meget indstillede på, at medvirke og påtage sig ansvar, fx for hvordan en proces eller deres dagligdag forløber. Børn vil som regel gerne snakke og forhandle om ting, de finder relevante for deres liv. De er ofte klar, til at indgå i kompromiser, der tager hensyn til alle parter, hvis de tages med på råd.

- Som inspiration til arbejdet med børneperspektivet, tager vi afsæt i de 9 metoder, der præsenteres i materialet omkring "Børnemosaikker" se vedhæfte beskrivelse – skal vedhæftes.

Legen

De voksne er aktivt deltagende og understøtter børnenes leg, via vejledt legedeltagelse. Det betyder i praksis, at de voksne hjælper børnene videre, hvis de er gået i stå, eller der er

opstået konflikter. Den voksne støtter, det enkelte barns legekompetencer og idégenerering via en aktiv deltagelse og guidning i legen.

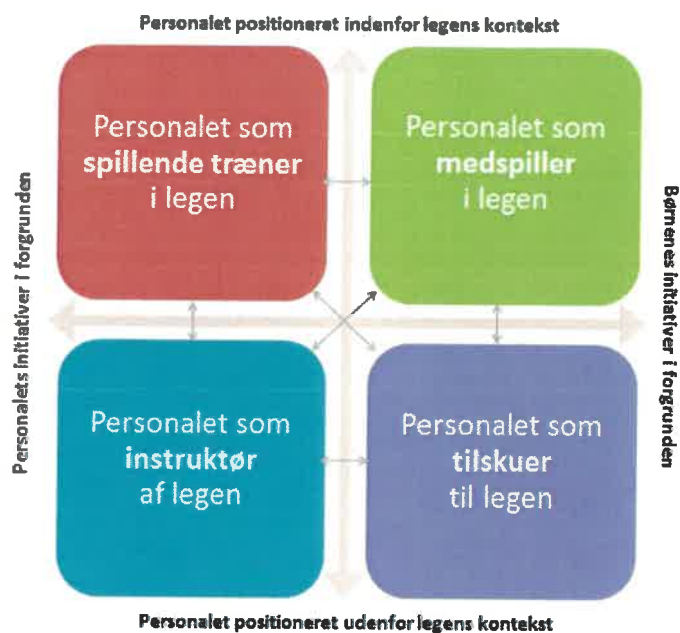
Vi har stort fokus, på at understøtte det enkelte barns og gruppens legekompetencer. Vi forsøger at skabe legemiljøer, der lægger op til mange varierede legemuligheder, der igen understøtter barnets idégenerering, forestillingsevne og fantasi.

At lege er at "lade som om", det vil sige at agere, inden for en fiktiv verden. Den psykiske forudsætning, for at kunne "lade som om" er forestillingsevne, hukommelse og fantasi. Fantasien er evnen til at bearbejde, omforme, og overskride virkeligheden. Fantasien er den del af forestillingsevnen, som overvejende henter sit stof fra billeder, sansninger, fornemmelser, stemninger, indtryk og drømme. Heri ligger blandt andet kimen til kreativiteten og den abstrakte tænkning. I legen "øver" børnene sig i, at forholde sig søgende, udforskende og skabende, i forhold til deres omgivelser. Derved udvikler barnet, gennem legen grundlæggende forudsætninger for, at kunne være en kompetent, aktiv deltager i verden.

Vi er meget bevidste, omkring hvordan vi positionerer og hvilken udvikling, vi ønsker at understøtte i børnenes lege - det kan fx omhandle styrkelse, af et enkelt barns deltagelsesmuligheder eller en børnegruppens samspil på legepladsen, hvor der fx opleves høj grad af eksklusion.

I Midtbyen, er vi meget inspireret af Gitte Borks pædagogiske teori, omkring betydningen af pædagogens positionering i legen.

"Kommunikationsmatricen kan ses som et "landkort over valg af positioneringer i legeuniversets kommunikationslandskab" og "kompasset for både de løbende og de mere overordnede pædagogiske valg, ift. om der er brug for, at personalet i højere grad positionerer sig indenfor eller udenfor legekonteksten, og om personalets eller børnenes initiativer kommer mere i forgrunden" (Bork 2015:71). Personalet vælger løbende positioner i legefællesskaberne. De kan fx vælge at skifte til en position fra at være udenfor til indenfor legens kontekst og forsøge at blive en del af kommunikationen i selve legefællesskabet ved fx at være en gæst, der banker på døren til legehuset. Senere går gæsten måske "hjem igen", og personalet tager så en position som tilskuer uden for legens kontekst. Personalet vælger også løbende position i forhold til, om børnenes eller deres egne initiativer skal mere i hhv. forgrunden eller baggrunden. De kan vælge at inddrage børnenes initiativer mere fx i forhold til, hvor de skal hen "på udflugt den næste dag" i legen. Personalet kan også vælge at få et bestemt barns initiativer mere i forgrunden, hvis barnet fx gerne vil være med i legehuset, men er blevet afvist af de andre børn, hvor barnet kan være "gæst" sammen med personalet. Der er også mulighed for at vælge at få egne initiativer mere i forgrunden ved i højere grad at rammesætte legene, fx sige: "Nu er det nat, og så skal vi sove", hvis der er brug for en rolig stund i legen."

Instruktør af legen

Personalet er her instruktør af legen á lá en fodboldtræner, der står på sidelinjen af en fodboldkamp og guider, understøtter og instruerer spillerne på banen. Medarbejderen er positioneret udenfor legens kontekst, dvs. at vedkommende ikke deltager i selve legefællesskabet, men kommunikerer i "virkelighedens verden" som medarbejder og ikke ud fra en rolle i legen. Her er personalets egne initiativer i forgrunden, dvs. at medarbejderen vælger rammesætninger, temaer og indhold og forsøger at få børnene til at koble sig til disse.

Spillende træner i legen

Denne position betegnes som *spillende træner* á lá en fodboldtræner, der spiller med på banen og samtidig har en særlig rolle i forhold til at guide, understøtte og instruere de øvrige spillere. Personalet er her positioneret inden legens kontekst, dvs. at vedkommende deltager i legefællesskabet og kommunikerer i legens univers ud fra sin rolle i legen. Personalets initiativer er i forgrunden, dvs. at medarbejderen rammesætter, definerer regler og guider, organiserer og rammesætter kommunikationen og vælger temaer, som de forsøger at få børnene til at koble sig til.

Medspiller i legen

Personalet er her medspiller i legen lå én fodboldspiller, der deltager på lige fod med de øvrige spillere på banen. Personalet er positioneret indenfor legens kontekst, dvs. at medarbejderen er deltager og har en rolle i legefællesskabet. Børnenes initiativer i forgrunden, så medarbejderen følger, undersøger og understøtter børnenes initiativer og perspektiver og forsøger at koble sig til børnenes kommunikation og de temaer, der er i spil i legefællesskabet.

Tilskuer til legen

Som *tilskuer* til legen er personalet på sidelinjen og iagttagende i forhold til børnenes egne legefællesskaber. Personalet er positioneret udenfor legens kontekst, dvs. at medarbejderen ikke deltager eller har en rolle i selve legen. Børnenes initiativer er i forgrunden, så børnene bestemmer selv temaer, deltagere, rammesætninger mv. i legefællesskabet. Når personalet kommunikerer med børnene fra denne position, er de undersøgende i forhold til børnenes egne initiativer og perspektiver samt de temaer, børnene har valgt i legefællesskabet. Medarbejderen kan ligeledes vælge at være medierende i forhold til børnenes indbyrdes kommunikation og forhandling.

De 6 fokusområder

Vi har seks fokusområder, i forbindelse med den faglige kvalificering af vores lege – og læringsmiljøer:

1. Betydning af pædagogernes positionering i legen
2. Vi arbejder med, mindre differencerede børnegrupper med afsæt i vejledt legedeltagelse, hvor vi tager afsæt i mere specifikke og målrettede aktiviteter fx leg/fællesskaber, NUSSA, motorik, yoga, sprog mm.
3. Vi har stort fokus på, at skabe rum i rummet. Det betyder, at der er etableret mindre legeområder på stuerne og i fællesrum, hvor mindre børnegrupper, har mulighed for ekstra fordybelse.
4. Vi har stort fokus på, at skabe guidende legemiljøer, både ude og inde, således at børnene både tilbydes traditionelle og mere fleksible legematerialer og muligheder. Legemiljøerne skal være inspirerende, udfordrende og lægge op til at være eksperimenterende og kreative. På den måde, får vi spændende og inspirerende miljøer, som giver børnene forskelligartede og varierede lege - og deltagelsesmuligheder
5. Vi arbejder aktivt, med både inde- og uderummet og vi forsøger at udnytte begge rums muligheder, på nye måder. Vores legepladsområder kan fx indeholde små, hyggelige, stilleområder, med fokus på højtlesning, trævækstedsområde, ude-dukkekrog eller et eksperimenterende område med mudder og vandlege

6. Vi benytter piktogrammer, timetimer, billeder på legekasserne mm, for på den måde, at skabe overblik, struktur og forudsigelighed, for det enkelte barn

Vi har desuden, stor opmærksomhed på at skabe gode vilkår og legebetingelser i vores læringsmiljøer, hvor børnene har mulighed for at:

Give udtryk for egne følelser, behov og interesser	Lytte til andre	Forfølge motiver
Øve indflydelse på deres liv	Udvikle venskaber	Deltage i betydningsfulde fællesskaber
Samarbejde	Værdsætte forskelligheder	Respekttere andres standpunkter og ideer
Håndtere uenigheder og konflikter	Udvikle fantasien og legeevnen	Udforske omgivelser og fordybe sig
Tænke, handle og udtrykke sig kreativt	Forstå og anvende symboler	Lege, kommunikere og skabe
Bruge hele kroppen og alle sanserne	Kende kulturelle normer og værdier	Orienter sig i omverdenen
Opøve konkrete dagligdags færdigheder	Reflektere over oplevelser og erfaringer	Opleve og udforske naturen
Skabe kultur	Være menneske blandt andre mennesker	

Læring

Vi lægger stor vægt på, at skabe et spændende, udfordrende og fantasifuldt lege- og læringsmiljø, hvor børnene får de bedste betingelser, for at udvikle og udnytte deres potentialer og kompetencer.

Vi ser legen, som et vigtigt spontant, socialt og relationelt læringsrum, hvor barnet kan eksperimentere, med mange forskellige situationer. Legen fremmer fantasi, selvværd og identitet og er med til at understøtte barnets indlevelse og forståelse for andre.

Børn lærer ved at udforske med krop og sanser, ved at undre sig, blive udfordret og have mulighed for, at kunne eksperimentere. Læringen sker i en vekslen mellem børnenes lege og mere planlagte aktiviteter og de mange hverdagsrutiner som fx frokost og garderobe-situationerne mm.

Matematik og naturvidenskab

Hos os er styrkelsen, af den matematiske opmærksomhed og den eksperimenterende tilgang til naturvidenskaben i fokus. Det handler om, at gøre børnene nysgerrige på omverdenen og tænke krop, bevægelse, matematik og naturvidenskab ind i aktiviteterne.

Vores pædagogiske praksis tilrettelægges således, at den understøtter og giver børnene redskaber, til at være undersøgende og gå på opdagelse i matematikken og naturvidenskaben via lege, spil og fysiske aktiviteter og eksperimenter. Mange varierede oplevelser og erfaringer, på det matematiske og naturvidenskabelig område, giver et godt udgangspunkt for børnenes videre kognitive udvikling.

Det betyder, at børnene i Midtbyen

- Ser nøje efter, får øje på forskelle og ligheder, og kan kategorisere og fordybe sig.
- Opnår konkrete erfaringer via en eksperimenterende naturvidenskabelig tilgang.

- Oplever glæde ved, at undersøge og lege med tal og former.
- Tilegner sig gode og anvendelige matematiske begreber.
- Opnår erfaringer, leger og aktivt undersøger former og mønstre.
- Opnår erfaringer med forskellige størrelser, former og mål ved at sortere og sammenligne – derfor er fx oprydningen, en aktivitet med stort matematisk læringsindhold.
- Opnår erfaringer med placering og orientering, og på den måde udvikler sine evner til lokalisering og fornemmelse for rum og retning.

Udeliv

Vi lægger stor vægt på, at skabe fantasifulde udemiljøer, der lægger op til eksperimenterende og varierede aktiviteter samt udfoldelsesmuligheder. Vi benytter de omkringliggende naturområder, så som fjorden, skoven, og parker i lokalområderne, hvor børnene oplever og lærer at færdes i naturen med respekt for dyre- og plantelivet. Vi tager desuden afsæt i Horsens kommunes "Udelivs politik" og STEAM strategien.

Sprog

Vi arbejder målrettet, med børnenes sproglige udvikling, da barnets sproglige kompetencer, er en vigtig forudsætning for barnets trivsel, udvikling og læring. Sproget er nøglen til senere læsefærdigheder, men sprog handler langt fra kun om, at gøre børn skoleparate, og at de klarer sig godt i vurderinger. Sprog er vigtigt, for at kunne begå sig i sociale sammenhænge og i legen med kammeraterne. Børn har bedre muligheder for, at blive forstået og kommunikere med andre, hvis de har et rigt og nuanceret sprog og hvis de ved, hvordan de skal bruge sproget, i forskellige situationer. Sproget giver os mulighed for at forstå den verden, vi er en del af.

Forskning viser, at jo mere kompetent barnet er, i den tidlige sprogtilegnelse, jo lettere har barnet ved, at tilegne sig sproget senere hen. Derfor har vi et stort fokus på sprogtilegnelse, allerede fra barnet starter i vuggestue og dagpleje

Vi har fokus på, at være gode sproglige rollemodeller, i vores samspil med børnene. Vi sætter ord på de ting, vi gør, det barnet gør og det vi gør sammen med barnet. Vi har fokus på børnerettede samtaler med børnene, en dialog mellem barn og voksen, hvor der stræbes efter, at der er gentagne turtagninger i samtalen. Samtalen tager udgangspunkt i barnets oplevelser, interesser og sproglige forudsætninger.

Vi anvender sprogstrategier, i samtalerne med børnene. Vi arbejder med Læse-Leg, et materiale baseret på dialogisk læsning, fokusord og den legende tilgang, der understøtter børnenes ordforråd og sprogforståelse. For at understøtte børnenes lydige opmærksomhed, arbejder vi med Hit med Lyden. I institutionen, har vi en årskalender for sprog, der sikrer, at der er fokus på flere forskellige områder, inden for sprogtilegnelse. Dette kombineres med logisk/matematisk opmærksomhed.

Sansemotorik

Vi har et stort fokus på, at alle børn bliver udfordret og stimuleret sansemotorisk, dels igennem de mange hverdagsaktiviteter, men også gennem børneyoga og NUSSA, lege og mere tilrettelagte bevægelseslege som fx sansebaner, boldspil mm. Vi arbejder med, at skabe ude- og indemiljøer, der inspirerer børnene til fysisk udfoldelse, og giver dem mulighed for mange varierede sansemotoriske oplevelser og udfordringer.

Sansemotorik er evnen til at reagere kropsligt, på de sanseindtryk, som hjernen modtager. Motorik og bevægelse, har meget stor betydning for udviklingen af barnets hjerne. Jo mere

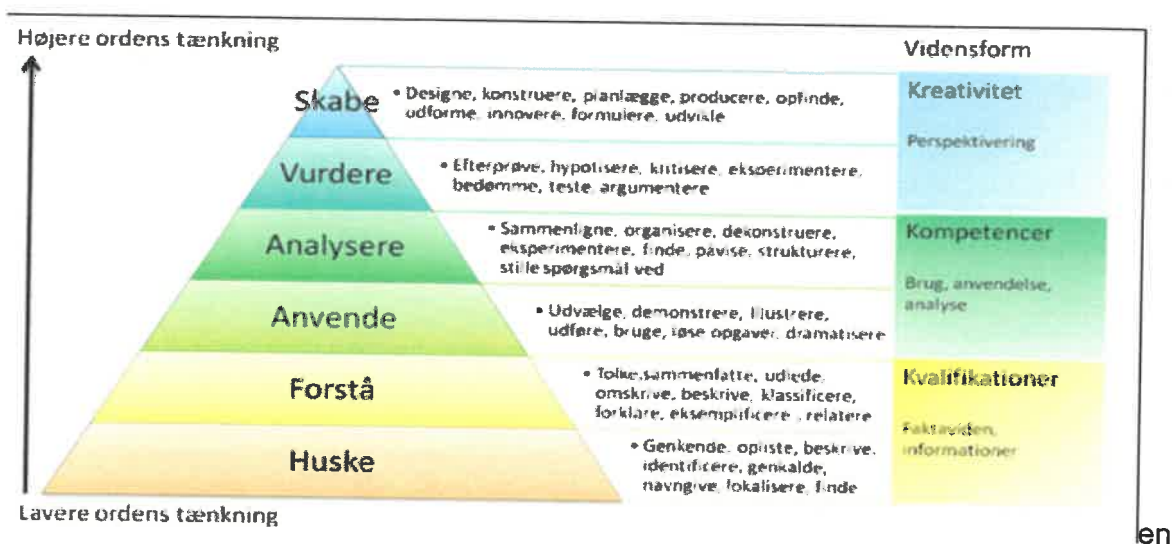
barnet er i bevægelse og bliver udfordret motorisk, jo flere signaler sendes til hjernen, og jo flere nerveforbindelser etableres der i hjernen. Det er derfor vigtigt, at vi lægger op til motoriske aktiviteter og bevægelse, da dette igen har stor betydning for, udviklingen af de sociale, emotionelle og intellektuelle færdigheder, hos det enkelte barn. I sidste ende, har det også en markant betydning for barnets selvværd, ihærdighed, handlekompetencer og mulighed for deltagelse i børnefællesskaberne.

Tydelige læringsmål

Vi arbejder med, at understøtte der enkelte barns erfarings- og vidensdannelse ved at forberede og sætte tydelige og synlige mål, for børns læring med afsæt i: *Hvis man ikke ved, hvor man skal hen, kan man ikke vide, hvilken vej man skal gå!* Vi har fokus på, at forberede børnene på det de skal, samt på at give børnene feedback på deres læring. Vi tager afsæt i og inddrager forskellige data, når vi sætter læringsmål for børnene. Med tydelige/synlige mål menes:

- Målene skal være kendte og synlige for alle børn og voksne – der benyttes børnefokusskema – der tages afsæt i observationer og børnenes ønsker og interessefelter
- Målene skal formuleres i et sprog, alle både børn og voksne forstår. Fx benyttes der ofte konkrete, billeder mm.
- Målene skal formuleres i et positivt, præcist og konkret sprog, understøttet af en multimodal tilgang
- Målene kan laves med udgangspunkt i eksempler (Hvad vil vi vide mere om og hvad vil vi gerne lære)
- Målene kan med fordel støttes af visuel guidning – billeder og ord
- Alle sanser skal i spil – den perspektiv multimodale

Med afsæt i Blomms taxomintrappe og den neuouaffektive viden, omkring det enkelte barns udvikling, har vi fokus på progression i børnenes læring. Alle børnegrupper eksperimenterer med tydelige og synlige læringsmål og vi videndeler løbende på, den bedste praksis blandt andet via observationer, video og de efterfølgende evalueringsforløb.

Pædagogen som leder af læringsprocesser

I Dagtilbud Midtby, tages der i praksis afsæt i gruppeledelse og en mere strategisk tilgang i forbindelse med diverse læreplans- og aktionslæringsforløb.

Gruppeledelse

Gruppeledelse handler overordnet om, at styrke børnenes social trivsel, deltagelse og læring. Det handler om, at udvikle inkluderende fællesskaber, hvor alle er vigtige, føler sig værdifulde og oplever indflydelse. Gruppeledelse handler om følgende:

- At udvikle det relationelle miljø i dagtilbuddet, så alle børn oplever at blive anerkendt af og have et følelsesmæssigt tilhørsforhold, til både børn og voksne
- At opstille tydelige regler for samspil og adfærd, så alle børn har mulighed for at leve op til fællesskabets normer, værdier og omgangsformer
- At skabe optimale muligheder for, at barnets aktive deltagelse og læring ved løbende at udvikle og tilpasser pædagogisk processer, efter barnet og gruppes behov
- At styrke deltagelsesmulighederne

Strategisk tilgang

Den strategiske tilgang omhandler synlig ledelse, hvilket i praksis betyder, at børnene ved hvad der er på spil og hvordan forløbet i aktiviteten vil udforme sig – det omhandler tydelige mål og aktivitetsdifferentiering.

- Aktivitetsdifferentiering – at møde barnet der, hvor det udviklingsmæssigt befinder sig "zone for nærmeste udvikling"
- Tydelige læringsmål: alle ved hvad vi er i gang med, at blive klogere på og hvad vi øver os på
- Klar struktur, rammer og rutiner – at børnene er trygge ved og kan følge hverdagsrutinerne
- At børnene i videste mulig omfang opdeles i mindre grupper

Eksempler på dette:

- Hvor børnene sidder
- Hvilken gruppe skal være sammen
- Hvordan aktiviteterne startes op og afsluttes
- Hvordan man får ordet
- Hvordan man bruger materiale og andet
- At tidsperspektivet for aktiviteten synliggøres fx timetimer
- Hvordan man rydder op

Dette kombineres, i praksis med en mere situationsbestemt tilgang, der stiller krav om løbende, at kunne ændre strategi – at kunne være fleksibel, at tage hensyn til at børnenes behov og løbende at tilpasse praksis efter dette.

Børnefællesskaber

Alle børn skal have mulighed for, at indgå i meningsgivende fællesskaber med andre børn. Leg, dannelse og læring finder sted i børnefællesskaber og alle børn skal opleve, at være en del af fællesskabet, blive respekteret og lyttet til. Der skal være plads til barnets initiativ, aktive deltagelse og mulighed for at indgå i nye relationer. Der lægges derfor meget vægt på, at der i løbet af dagen skabes mulighed for, at børnene kan indgå og være aktiv deltagende i flere forskellige børnefællesskaber.

Om morgenen vil det ofte være børnefællesskaber, på tværs af grupperne og det samme gælder, når alle er på legepladsen. I fordybelsestiden vil børnene oftest, være inddelt i mindre grupper og andre gange vil børnene, være delt i mindre tværgående børnefællesskaber.

Børn i udsatte positioner

Vi skal sikre, at børn, der i kortere eller længere perioder, befinder sig i en udsat position, tilbydes pædagogiske støtte i hverdagen, samt at forældrene i denne sammenhæng oplever sig medinddraget, i arbejdet omkring deres barn.

Vores afsæt er, at børn i udsatte positioner, lærer og udvikler sig, i et fagligt kompetent læringsmiljø og i mødet med en velfunderet pædagogisk faglighed. Vi har stort fokus på, at styrke disse børns deltagelsesmuligheder således, at de oplever sig inkluderet i lege, med andre børn og indgår ligeværdigt i børnefællesskaber.

Kvaliteten i interaktionen mellem barn og voksen, er derfor særlig betydningsfuld for børnene. Der tages teoretisk afsæt i den neuroaffektive forståelsesramme og Danial Sterns udviklingspsykologiske tilgang, som har skærpet vores fokus og pædagogisk praksis, i forhold til børn i udsatte positioner.

Det handler om, at børnene guides, vejledes og oplever mestring i bl.a. børne- og vokseninitierede lege og aktiviteter. At vi som voksne, har en positiv tilgang og forventning om, at det enkelte barn har uanede udviklingsmuligheder og at vi, i tæt samarbejde med barnet og forældrene finder denne vej, og ikke mindst at barnet oplever sig betydningsfulde for børnefællesskabet og en vigtig del af stuen.

I Midtbyen arbejder vi med, at tilgodese børnenes udviklingsbehov og styrke deres robusthed. Vi lægger derfor stor vægt på, at børnene løbende deltager i mindre gruppesammenhænge, hvor der arbejdes mere intensivt med leg og læring, hvor elementer som selvregulering, børneyoga, NUSSA, fælles opmærksomhed, vejledt legedeltagelse, turtagning, empati og sociale kompetencer indgår.

Der arbejdes desuden med, markeret spejling og handlingsrettet jeg-støtte/guidning

Vi har fokus på tidlig indsats og lægge stor vægt på en inddragelse af forældrene, i forbindelse med at understøtte det enkelte barns udvikling. Dette understøttes og kvalificeres yderligere af vores tætte samarbejde med Tværgående Enhed for Læring (psykolog, ergoterapeut, tale/hørekonsulent), distriktsrådgiver og sundhedsplejerskerne i Midtbyen.

Vores sparringspartnere fra Tværgående Enhed for Læring, kommer jævnligt i vores huse og hos dagplejerne, hvor de observerer, giver sparring og yder rådgivning til personale og forældre. Vi har dialogmøder (et fælles sparringsmøde) to gang om måneden, hvor forældrene, bagefter kan tilbydes et sparrings/dialogmøde og hvor øvrige relevante faggrupper fra Tværgående Enhed for Læring deltager. Vi har et tæt samarbejde med Familieafdelingen, hvor der efter behov, løbende afholdes opfølgingsmøde og netværksmøder.

Børnenes overgange

Alle skal opleve en faglig og kvalitativ kontinuitet og sammenhæng i de kommunale tilbud, fra sundhedsplejen til dagtilbud og skole. Via dette samarbejde, tilstræber vi at sikre gode og sammenhængende overgange for børnene.

Der udarbejdes hvert år, et årshjul for overgangen til skole. I Dagtilbud Midtby samarbejder vi primært med Kildegade Skole.

De kommende skolebørn, vil i løbet af året deltage i aktiviteter på skolen, i et tæt samarbejde med deres venskabsklasse på 2. årgang, hvilket vil fremgå af årshjulet.

Inden skolestarten i maj, vil personalet fra dagtilbuddet, i samarbejde med skolen, tilrettelægge de første 2 måneder i skolen, med udgangspunkt i målene i den pædagogiske læreplan og data fra sprogvurderingerne. I forbindelse med overgangen til skole d. 1. maj

vil medarbejdere fra dagtilbuddet, følge børnene de første to måneder i skolen.

I forbindelse med, skolesamarbejdet benytter både vuggestuerne og børnehaverne, løbende de forskellige faglokaler og huset i haven på Kildegade Skole og lokalerne på Kulturstationen i Skolegade.

Internt i Dagtilbud Midtby, arbejder vi målrettet med at alle vuggestue- og dagplejebørn jævnligt besøger vores børnehaver og benytter de forskellige lege- og aktivitetsmuligheder. Dette er med til at understøtte en tryk overgang til børnehaver.

Forældresamarbejde

I Midtbyen lægger vi stor vægt på, et godt og konstruktivt forældresamarbejde, hvor forældrene føler sig mødt og hvor det gensidige samarbejde, er kendetegnet ved åbenhed, dialog og tillid.

Et godt samarbejde, mellem forældre og personale ser vi som en af de vigtigste faktorer for, at børnene oplever deres tid i vuggestuen eller børnehaven positiv og tryk.

Vi lægger derfor også stor vægt på, at vi får afstemt de gensidige forventninger og krav til hinanden, samt løbende at have, et tæt samarbejde omkring børnene. Det handler om at skabe et godt fælles grundlag, at samarbejde ud fra og på tværs af institution og hjem, således at vi i fællesskab, med forældrene giver barnet de bedste betingelser for udvikling, trivsel og læring.

Vi har stort fokus på, at forældre bliver aktivt involveret i de læringsmål, vi sammen finder vigtige, for det enkelte barn og i forhold til specifikke tiltag, i forbindelse med læreplanernes fælles læringsmål.

Forældresamtaler

- Vi tilbyder forældresamtaler efter behov
- Vi tager afsæt i data fra sprogvurderingerne, Motorikmoduler og div. Observationer. Dette danner baggrund for forældresamtalerne og er med til at understøtte, vores dialog og samarbejde omkring jeres barns trivsel, udvikling, læring og dannelse.

Kommunikation

- Der er altid mulighed for, at udveksle korte informationer omkring jeres barn i hente- og bringesituationer.
- Øvrig daglig kommunikation og information, sker via den digitale platform AULA.
- Hvis du som forældre, har behov for en mere individuel samtale omkring dit barn, kan der altid aftales et møde.
- Nyhedsbreve fra stuerne hver anden måned
- Billeder/tekst minimum 2 gang ugentligt på AULA
- Nyhedsbrev fra ledelsen 4 gange årligt

Forældrearrangementer

Årlige forældremøder i juni måned, i forbindelse med valg til Forældrebestyrelsen

- Tilbud om deltagelse i forskellige forældrearrangementer f.eks. Luciaoptog, science-eftermiddage, forældrekafe, julefest mm.
- Forældreeftermiddage flere gange årligt, med mulighed for at opleve daginstitutionens hverdag, på tæt hold, og være med i sjove og spændende aktiviteter, sammen med børn og forældre.

Deltagelse i forskellige arrangementer, har stor betydning for barnet og giver samtidig mulighed for, at forældrene kan møde andre forældre, fra barnets gruppe.

Forældre bliver inddraget i mange af de aktiviteter, der sker i dagtilbuddet. Forældre er betydningsfulde voksne, der først og fremmest kan og skal støtte deres barns udvikling. Ved eksempelvis at inddrage sange, fokusord, rim og remser mm. fra børnehaven/vuggestuens og dagplejens hverdag, vil barnet opleve sammenhæng, mellem de to arenaer.

Vi har et fælles ansvar for, at børnene i dagtilbud, både forældrenes eget barn og de andre børn, trives og udvikler sig i fællesskabet.

I Dagtilbud Midtby lægger, vi stor vægt på samarbejdet med forældre, omkring børns legende læring, trivsel og udvikling. Med samarbejde forstås netop et samarbejde, hvor såvel dagtilbuddet som forældrene har et ansvar. Forældrene har således også et ansvar, for at samarbejde med dagtilbuddet og i øvrigt holde sig orienteret og bakke op om det arbejde, der foregår i dagtilbuddet i forhold til barnets og børnegruppens trivsel og læring.

Inddragelse af lokalsamfundet

Vi benytter jævnlig de kulturelle tilbud i vores nærmiljø, herunder også Kulturstationen i Skolegade.

Via vores tætte samarbejde med Learnmark, har det også været muligt, at benytte deres lokaler på Strandpromenaden i forbindelse med pædagogiske temadage og fællespersonalemøder.

Evaluering

Lovændringerne indeholder en ny bestemmelse om, at dagtilbudslederen er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet. På denne baggrund er der kommet, et ekstra fokus på, at arbejde systematisk med en evalueringskultur, hvor vi gennem faglige drøftelser reflekterer over, om vores tiltag har en virkningsfuld effekt for børnene. Evalueringskulturen skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø og vores faglige drøftelse skal sikre god kvalitet i vores dagtilbud.

Evalueringen handler om, at reflektere over sammenhæng mellem læringsmiljøet og børnenes læring, trivsel, dannelse og udvikling, med udgangspunkt i vores dokumentationsmateriale. Alle daglige rutiner, lege og aktiviteter er vigtige for børns læring og udvikling. Derfor er det vigtigt, at vi løbende får reflekteret over, hvordan disse tilrettelægges og giver udbytte for børnene.

Evaluering er en kontinuerlig proces med fokus på "børnenes og vores læring" af vores pædagogiske praksis – hvordan virker vores pædagogik i læringsmiljøet. Gennem dokumentation og evaluering, skal vi skabe ny viden, der bidrager til at udvikle kvaliteten af læringsmiljøet. Evalueringen er en løbende proces, med fokus på kontinuerligt at formulere nye formål eller arbejde ud fra de samme mål, blot på nye måder.

Ved evaluering vurderer og reflekterer vi over vores pædagogiske praksis pt. for at gøre vores praksis bedre i morgen. Evaluering handler om, at undersøge og udvikle. Ved evaluering skal vores pædagogiske dokumentation, samt vores observationer fortælle os, om vores praksis og børnegruppens udbytte - her skal der være en sammenhæng.

Vi arbejder derfor løbende, med at dokumentere og evaluere vores praksis, ud fra data opsamlet via Sprogvurderingerne, og Motorikmodulet i Rambøll, samt fra observationer af praksis, korte videosekvenser, billeder, tegninger, praksisfortællinger og børneinterviews. Disse data suppleres yderligere, af resultaterne fra forældretilfredshedsundersøgelsen. Med afsæt i ovennævnte data planlægges de kommende læreplansforløb, hvor børnenes spor og idéer, i videst mulig omfang, medinddrages. Der planlægges tre forløb årligt, af hver 2½ til 3 månedens varighed. Børnene arbejder, i disse processer, med gensidig feedback og synlige læringsmål via vores børnefokusskemaer. Vores mål er, sammen med børnene, at de igennem

disse processer tilegner sig viden, dannelse, nysgerrighed, øget motivation og læringslyst, så de får en oplevelse af, at de er kompetente medaktører og vigtige for fællesskabet.

For at understøtte, en forsat faglig udvikling af høj kvalitet, og børnenes trivsel og udvikling, har vi stort fokus på løbende refleksion og evaluering af praksis i samspil med børnene. At evaluere, betyder for os, en systematisk tilbageskuende vurdering, af sammenhæng mellem den pædagogiske tilgang og det eksisterende læringsmiljø børnene tilbydes. Til dette tages der afsæt i evalueringsværktøjet fra EVA (vedhæftet) dette værktøj benyttes ved afslutning af hvert læreplantema.

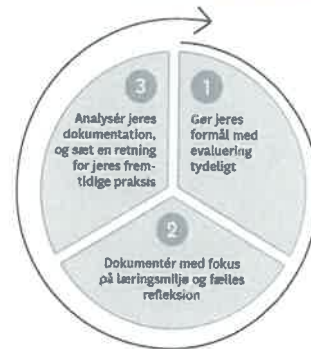
I forbindelse med evalueringssprocessen inddrages børnenes perspektiver via fokusskemaer, børnesamtaler, børnenes tegninger, og de 9 metoder fra børnemosaikker, som tidligere er blevet præsenteret – dette suppleres med løbende aktionslæringsforløb, hvor der benyttes video.

Vores evaluering omhandler, ikke kun den systematiske evaluering af læreplanerne, vi skal løbende være opmærksomme, på sammenhængen mellem faglig intention, mål, indsats og effekt og få ny viden til brug for kvalificering af læringsmiljøet. Dette gøres gennem faglig drøftelse, debat, faglig sparring, observation, formelle og uformelle samtaler.

Personalet arbejder fx dagligt med, den mere uformelle hverdagsrefleksion og indre refleksioner i nuet. Hvor følgende spørgsmål stilles til den pædagogiske praksis:

- Virker det vi gør?
- Hvordan virker det?
- Hvorfor virker det?
- Hvilke indsatser har vi gjort, for at det virker?
- Hvad var børnene optaget af?
- Hvad skal justeres og forankres?

Tre trin i en evaluerende pædagogisk praksis

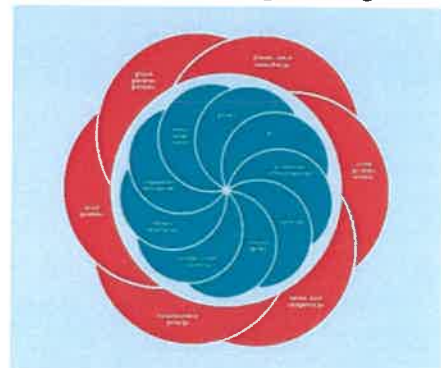

Indledning til læreplaner

Den pædagogiske læreplan er udarbejdet med udgangspunkt i de seks læreplanstemaer, samt mål for sammenhængen, mellem læringsmiljøet og børns læring.

Det fremgår, af den pædagogiske læreplan, hvordan vi gennem det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring, herunder nysgerrighed, gåpåmod, selvværd og bevægelse indenfor og på tværs af følgende seks læreplanstemaer:

1. Alsidig personlig udvikling
2. Social udvikling
3. Kommunikation og sprog
4. Krop, sanser og bevægelse
5. Natur, udeliv og science
6. Kultur, æstetik og fællesskab

De seks læreplanstemaer, skal ses i sammenhæng og samspil med hinanden for at sikre, at den pædagogiske praksis i et børneperspektiv, ikke forekommer splittet, i seks adskilte temaer.

De seks læreplanstemaer har til hensigt, at sikre en bred læringsforståelse med fokus på forskellige centrale elementer, i børns læring og udvikling.

Børns læring skal ske inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer, idet det er afgørende, at de enkelte læreplanstemaer ikke ses og forstås isoleret, men ses i sammenhæng, med de øvrige læreplanstemaer.

Der er fastsat en indholdsbeskrivelse, for hvert læreplanstema, som beskriver de overordnede elementer, som ligger i det enkelte læreplanstema, dette suppleret med Dagtilbud Midtbys interne Læreplansbeskrivelse. Herudover er der fastsat to pædagogiske mål, for hvert læreplanstema. Vores pædagogiske læreplan, er udarbejdet inden for rammerne af indholdsbeskrivelserne og de pædagogiske mål.

Vores pædagogiske arbejde, med de enkelte læreplanstemaer, tager udgangspunkt i de elementer, som fremgår af indholdsbeskrivelserne. Det er lovgivningsmæssigt besluttet at det enkelte dagtilbud lokalt, beskriver hvordan de overordnede elementer konkret omsættes organisatorisk og pædagogisk, i det pædagogiske læringsmiljø i hverdagen, i det specifikke dagtilbud.

Alsidig personlig udvikling

Læringsmål

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Pædagogiske fokusområder

Alsidig personlig udvikling, drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.

Engagement

Læringsmiljøet skal støtte børns engagement, gennem bl.a. at fremme intensitet i måden, børn deltager i samspil og aktiviteter på. Læringsmiljøet skal fremme børns engagement og

deltagelse, så børnene derigennem oplever fordybelse, selvrespekt, selvtillid og selvværd. Børn udvikler engagement, når de indgår i relationer, med betydningsfulde andre, hvor de oplever sig respekteret, passet på og er værdsat af nære, tillidsgivende voksne.

Livsduelighed

Læringsmiljøet skal gennem leg og andre meningsfulde aktiviteter bidrage til, at børn gør sig væsentlige erfaringer, med forskellige sociale positioner, som giver dem et grundlæggende demokratisk værdisæt, der udvikler og understøtter børnenes dannelse og livsduelighed.

Læringsmiljøet skal understøtte, at børn engagerer sig i leg og aktiviteter, der inviterer dem til at udfolde, udforske og erfare sig selv og hinanden på mange og nye måder. Børnenes selvforståelse og handlemønstre, skal også udfordres i både leg og aktiviteter.

Gåpåmod

Læringsmiljøet skal understøtte børn, i at udtrykke deres følelser og håndtere konflikter hensigtsmæssigt, uden at de mister gåpåmodet. Evnen til at håndtere modgang, udfordringer og forsat udvise vedholdenhed, er central for børns mulighed for, at influere på deres egen hverdag i dagtilbuddet. Samtidig er det en central kompetence, der får betydning for det senere livsforløb, i skolen som i alle andre livsarenaer.

Deltagelseskompetence

Læringsmiljøet skal understøtte og udvide barnets erfaringsverden, så børn kan og tør deltage, samt tage initiativ til at skabe de muligheder for livsudfoldelse, de ønsker sig i de fællesskaber, de indgår i. Børn øver sig i deltagelseskompetence, ved at balancere mellem iagttagende og mere initiativtagende positioner, i de forskellige aktiviteter og relationer, de indgår i.

Tiltag

- Vi arbejder med differentierede fællesskaber, med udgangspunkt i børnenes nærmeste udviklingszone. Det gør vi via mindre grupper, samt ved at strukturere og organisere børnene, således at de får optimal læring i de grupper, de indgår i.
- Vi hjælper børnene, til at indgå i legefællesskaber, så de får oplevelsen af, at være betydningsfulde. Dette understøttes af vejledt legedeltagelse, hvor vi følger børnenes spor og leger med og støtter op om det relationelle samspil.
- Vi opmuntrer til, hjælpsomhed blandt børnene. Vi opfordrer børnene til, at hjælpe hinanden fx via hjælpevenner, garderobevenner mm. De hjælper hinanden omkring vores hverdagsrutiner fx dække bord sammen og øvrige aktiviteter, lægger op til samarbejde.
- Vi har fokus på, at børnene støttes i, at udtrykke sig respektfuldt og anerkendende over for andre børns perspektiver.
- Vi guider børnene ved uenighed, ved at hjælpe dem med at afkode og sætte ord på egne og andres følelser, samt give dem plads til at forklare sig (og deres handlinger).
- Vi har fokus på, at børnene får sat ord på det der er godt, og det de gerne vil have anderledes i dagtilbuddet, fx ved anvendelse af børnenes egne fotos, børneinterviews mm. Børnene skal opleve at deres meninger bliver taget alvorligt, at de er medskabere og kan påvirke deres hverdag og øve sig i, at mestre demokratiske processer
- Vi har stort fokus på, at understøtte børnenes vedholdenhed. Det er vigtigt, at afprøve og øve sig inden tingene lykkes – selvhjulpethed.
- Vi arbejder med organisering, struktur og genkendelighed, og har desuden stort fokus på, løbende at opkvalificere vores hverdagsrutiner, så disse løbende tilgodeser de læringsmuligheder, der ligger i hverdagsrutinerne.

Social udvikling

Læringsmål

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Pædagogiske fokusområder

Social udvikling

Social udvikling, er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer, der foregår i sociale fællesskaber hvor børnene kan opleve, at høre til og hvor de kan gøre sig selv erfaringer, øve indflydelse og værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre, udvikler børn empati og sociale relationer. Læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning, af relationer til andre børn.

Det er vigtigt, at alle børn får mulighed, for at deltager i sociale fællesskaber, hvor de oplever at høre, at de kan bidrage værdifuldt og relevant til fælles lege, aktiviteter og samvær. Det er vigtigt, at det pædagogiske læringsmiljø opfatter forskellighed som en ressource og understøtter muligheden for deltagelse og medindflydelse.

Empati

Relationer er en væsentlig del af grundlaget for, at børn tillærer sig empati. Empati handler om, at mærke egne følelser, at kunne sætte sig ind i andres følelser og oplevelsesverden, samt at kunne handle på måder, der også understøtter samspillet med andre.

Indbyrdes relationer og venskaber, mellem børn har stor betydning, for den sociale læring og medvirker til udvikling af sociale færdigheder, som det ofte ses i legen. I forbindelse med, at understøtte børnenes fornemmelse af egne og andres følelser, arbejdes der løbende med markeret spejling, i samspillet med børnene.

Legens betydning for social læring

Børns sociale læring og udvikling fremmes bl.a. via legen. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at legen er grundlæggende, for derigennem lærer børn at forhandle, indgå kompromisser og løse konflikter. Et af legens kendetegn er, at den bliver til undervejs og at børn derfor må afstemme med hinanden hele tiden.

Børns sociale læring og udvikling finder også sted, når de iagttager andre børns leg. Her lærer de fx at afkode leges formelle og uformelle regler, at komme med konstruktive legeudspil, der bringer dem ind i og fastholde legen. Børnene kan, med andre ord lære forskellige sociale omgangsformer, til at begå sig både i hverdagen i dagtilbuddet og generelt i livet via legen.

Tiltag

- Vi arbejder ud fra et neuropædagogisk afsæt, hvor der lægges vægt på, en anerkendende tilgang og en forståelsesramme om, at det enkelte barn, altid gør det bedste det kan.
- Vi arbejder med, vores positionering i legen og vores selvagens
- Vi har stort fokus på, de børn som kan have svært ved, at få adgang til legefællesskaber. Derfor veksles der løbende mellem, at gå foran, ved siden af og bag ved børnene, med henblik på at understøtte børnenes deltagelse, i legefællesskaber og deltagelsesmuligheder
- Vi arbejder struktureret, med vejledt deltagelse, herunder også vejledt legedeltagelse, dvs. at vi deltager aktivt i børnenes indbyrdes relationelle samspil, for der igennem at understøtte det enkelte barns udviklingsmuligheder.
- Vi benytter løbende materialet "Fri for Mobberi".
- Vi arbejder struktureret, med at understøtte børnenes emotionelle udvikling, via elementer fra NUSSA og deltagelse i mindre gruppesammenhænge, hvor fokus er, at styrke det enkelte barn og gruppens emotionelle udvikling.
- Vi har fokus på barnets perspektiv og hjælper med, at italesætte dets følelser og behov.
- Vi arbejder ud fra et ressourcensyn og fortæller den gode historie om og til barnet.
- Vi vil være nærværende og fordybe os sammen med børnene, give dem ro og opmærksomhed.
- Vi taler positivt, om både børn og voksne, og opfordrer forældrene til at gøre det samme.
- Vi har stor fokus på, at understøtter det enkelte barn til at mestre, ved at øve sig og være vedholdende.
- Vi har stort fokus på at ude- og indemiljøet giver børnene mulighed for, at afprøve forskellige roller og positioner via leg.

Kommunikation og sprog

Læringsmål

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Pædagogiske fokusområder

Interaktioner

Børns kommunikation og sprog, tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale. Det centrale for børns sprogtiltagelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner, med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidste om, at de fungerer som sproglige rollemodeller, for børnene og børnene guides til, at indgå i fællesskaber med andre børn.

Sproglige rollemodeller

Sprog læres som en naturlig forlængelse af den udveksling, der foregår som blikretning, pludren og gestik, og det kræver nærvær, øjenkontakt og fælles opmærksomhed. Det pædagogiske personale, skal derfor være indlevende, nysgerrige og have lyst til kommunikation og samtale, med fokus på det, børnene er optagede af. Det har stor betydning for børnenes kommunikative og sproglige udvikling, hvordan det pædagogiske personale henvender sig til børnene, taler med dem, giver beskeder og sætter ord på det, der sker i

rutiner og aktiviteter. Kvaliteten i samtaler, mellem det pædagogiske personale og børn, er i det hele taget væsentlig og særlig betydningsfuld, for børn i udsatte positioner.

Fællesskaber

Børns sprog udvikles, i dialoger med sproglige rollemodeller, ved at lytte, fortælle, stille spørgsmål, til deres omgivelser og ved at lege med sproget. Når børn eksperimenterer kommunikativt og sprogligt, opnår de erfaringer med at aflæse, genskabe og udvikle en passende kommunikation, i forskellige situationer og fællesskaber. Det betyder bl.a., at det pædagogiske personale, må hjælpe alle børn til at indgå i dialoger, hvor de lærer at skiftes til at være i en tale- og en lytteposition.

Tiltag

Nedenstående er de primære tiltag, der arbejdes med i dagtilbuddet:

- Der arbejdes ud fra resultaterne, fra sprogvurderingerne og vores interne sproghandleplan og sprogkalender, hvor nedenstående tiltag er præciseret – disse revideres en gang årligt
- De voksne sætter ord, på det de gør, og hjælper børnene til at finde de ord, de evt. mangler, bruger voksensproget.
- De voksne taler med børnene og er opmærksomme, på den gode udviklende dialog
- Der anvendes rim, rytme og remser, i hverdagen
- Der anvendes dialogisk læsning - læseleg
- Sætter skriftsprog, på det der giver mening, navn på stol og kasser mm.
- Sange og sanglege med fagter
- Arbejder i differentierede sproggrupper
- Støtte børnene i deres indbyrdes dialoger
- Styrker ordforrådet, ved at bruge nuancer og synonyme i sproget. Vi har fokus på, de "mellem" og "høj" frekvente ord.
- Der anvendes sprogstrategierne og elementer fra *Vi lærer sprog*
- Alle anvender dagligt børnerettede samtaler med min. 5 turtagninger
- Der benyttes dialogkort/visuelle billedkort, i spisesituationer og i forskellige pauser i løbet af dagen
- Præsenterer det skriftsproglige, hvor det giver mening.
- Støtter maxi-børnene, i at skrive fortællinger.
- Spiller skuespil, rollespil, stå frem i grupper og kunne kommunikere.
- Forældrene inddrages, så meget som muligt, vi lytter til hvad de gør derhjemme, og støtter dem, der hvor de har behov for vejledning.
- I aktiviteterne, ved spisning og når det i øvrigt er muligt, placerer den voksne således, at der er mulighed for, at understøtte børnene i den dialogiske samtale
- Der arbejdes med fokusord, i alle vores tilrettelagte læringsmål og synliggør dem for forældrene.
- Der anvendes dele fra materialet *Hit med lyden*
- Der anvendes viden fra, *Vi lærer sprog*. Vi benytter, de understøttende sprogstrategier i vores kommunikative samspil med børnene.
- Der anvendes kontinuerligt observationer og feedback, i forbindelse med løbende at kvalificere vores sprogpraksis.

Krop, sanser og bevægelse

Læringsmål

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Pædagogiske fokusområder

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel. Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden samt følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relations-dannelse udgår fra kroppen. Læringsmiljøet i dagtilbuddet, skal give alle børn, herunder de børn, som har begrænsede erfaringer med krop, sanser og bevægelse, mulighed for at deltage i fællesskaber, aktiviteter og leg, og det pædagogiske personale skal motivere børn, til at bevæge sig ved at vise glæde ved bevægelse og kropslig udfoldelse.

Krop

Vi tilstræber, at det pædagogiske læringsmiljø understøtter, at børn har mulighed for, at erfare verden med deres krop og gennem deres krop. Kroppen er sæde for bevidsthed om andet og andre og om egen krop i verden, herunder i æstetiske, sociale, følelses- og bevægelsesmæssige processer. Gennem kropslige erfaringer, undersøges fx "hvem er jeg" og "hvad kan du – kan jeg mon også det? ", og således udvikles kropsidentiteten, via kropslige erfaringer i sociale samspil.

Sanser

Sanserne er børns adgang til verden og fundamentet for, at opfatte og begribe verden. Det pædagogiske læringsmiljø, skal understøtte stimulering af de tre motoriske grundsanser (den taktile sans, den vestibulære sans/labyrintsansen og muskel-led-sansen) i samarbejde med de fire øvrige sanser (lugtesansen, synssansen, smagssansen og høresansen) Det har afgørende betydning, for barnets motoriske udvikling og automatisering af bevægelser (såvel grov- som finmotorik)

Bevægelse

Børnene inviteres til, at få mange forskellige kropslige erfaringer i et læringsmiljø, hvor bevægelsesglæde, kreativitet og leg er nøglebegreber, og hvor det pædagogiske personale understøtter, det enkelte barn og skaber fleksible, inkluderende læringsmiljøer. Vi er nysgerrige, udvælger og følger bevidst børnenes bevægelsesinitiativer, så børnene oplever selv- og medbestemmelse, som en naturlig del, af deres dannelsesproces.

Forældre inddrages, via dialog og som samarbejdspartnere, med hensyn til at give børnene gode betingelser, for bevægelse og sansemæssige stimulering.

Tiltag

- At sansemotorisk stimulation, er en del af div. aktiviteter og hverdagsrutiner
- Styrke børnenes fælles opmærksomhed og tolkning, af deres indre kropslige signaler – hvordan mærkes det, at være sulten, urolig mm.
- Der arbejdes med stimulering af grundbevægelserne (rulle, krybe, gå, kravle, hoppe, løbe, springe, kaste og gribe)
- Vi tilstræber, via hverdagsrutinerne, div. aktiviteter og vores ude- og indemiljø, at understøtte stimuleringen, af de tre motoriske grundsanser (den taktile sans, den vestibulære sans/labyrintsansen og muskel-led-sansen) i samarbejde med de fire øvrige sanser (lugtesansen, synssansen, smagssansen og høresansen). Da det har afgørende betydning for barnets motoriske udvikling og automatisering af bevægelser (såvel grov- som finmotorik)
- Vi styrker desuden børnenes motorik, via yoga og NUSSA forløb og børnenes sansemotoriske udvikling og kropsbevidsthed
- Bevægelse til musik/rytmik – at arbejde med instrumenter og rytmer
- At lytte til musik og fornemme rytmen
- For yderligere at stimulere den sansemotoriske udvikling, laves udfordrende sansebaner, div. bevægelsesleg, dans, i ude og inde miljøerne mm.
- For at være fagligt ajour, har alle medarbejder desuden læst bogen, af Connie Nissen "Sansemotorik og samspil"
- Vi lægger stor vægt på, at børnene i hverdagen får så mange kropslige erfaringer som muligt. Kropslige erfaringer, styrker børnenes sproglige udvikling. Når vi sammen med børnene synger sange med handlinger, og danser til musik, udvikler de balance, koordination og kropsbevidsthed. Rytmik, sang, musik og dans, stimulerer børnenes eksekutive færdigheder og kompetencer, såsom arbejdshukommelsen, problemløsning, matematiske færdigheder og sprog
- Vi arbejder med afkodning, spejling, imitation og kropslige signaler – at kunne afkode mimik/følelser og kropssprog
- Der udarbejdes motorikvurdering, en gang årligt på alle børn. Resultaterne herfra kombineres med observation fra praksis, som danner baggrund for hvilke sansemotoriske aktiviteter, der skal lægges vægt på i det kommende år

Natur, udeliv og science

Læringsmål

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundenhed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Pædagogiske fokusområder

Da vi tager afsæt, i et lærings syn der aktivt inddrager børnene, tages der afsæt i børnenes eksisterende viden og erfaringer, undren og spørgsmål, vi er nysgerrig sammen og eksperimenterer og erhverver, sammen med børnene, ny viden. En proces, som går fra det meget konkrete, til det abstrakte – fra regnorm til luftfart. Vi forsøger, at skabe en mental bro, mellem den konkrete læring, i hverdagen og har samtidig stort fokus på, at børnenes erfaringsgrundlag og viden, løbende øges indenfor Natur, udeliv og science, naturvidenskabens forståelser og begreber.

Natur

Børnenes oplevelser, i og med naturen, har både en følelsesmæssig, kropslig, social og kognitiv dimension. Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer, med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også et grundlag for, at arbejde med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur. Læringsmiljøet skal tage afsæt, i mulig læring og inddrage børnene som aktive medskabere af egen læring, ved at stille åbne, nysgerrige spørgsmål, til børnenes forståelse af sammenhænge, i naturen og deres omverden.

Udeliv

Uderummet som læringsmiljø er karakteriseret ved direkte sanseoplevelser i et autentisk miljø og kan have forskellige kvaliteter.

Udeliv handler blandt andet om, at give børnene legemuligheder og oplevelser, i og med naturen, så de får mulighed for, at lære sig selv og naturen at kende. Naturen giver et særligt rum, for at styrke aktiv lytning og nysgerrighed, ligesom naturens rum, kan udvide børnenes deltagelsesmuligheder i fællesskabet, på tværs af alder, køn, kultur og interesser.

Science

En science tilgang betyder, at læringsmiljøet giver børnene mulighed for, at danne erfaringer med årsag, virkning og sammenhænge og støtter børnene i, at kategorisere og systematisere deres omverden ved hjælp af relationspar, som mange/få, stor/lille, tung/let, over/under osv. Læringsmiljøet er desuden tilrettelagt, så det giver børn mulighed for, at eksperimentere med antal, rum og form, som tidlige indgange til det matematiske sprog.

Horsens kommunes STEAM strategi

Igennem arbejdet med læreplanstemaet *Natur, udeliv og science* understøttes Horsens kommunens STEAM strategi. Strategien har fokus på, indsatser der løfter de basale færdigheder, inden for de forskellige STEAM-områder, herunder også indsatser der forbedrer de sproglige kompetencer, inden for de forskellige discipliner.

Strategien fokuserer på indsatser, der styrker udviklingen af de færdigheder børn og unge også, skal mestre i det 21. århundrede: Evnen til kritisk analyse, til kreativ tænkning og innovativ problemløsning.

Strategien skal samtidig understøtte, at Horsens Kommunes dagtilbud og skoler, udvikler varierede og udfordrende læringsværktøjer i læringsmiljøer, af høj faglig kvalitet – for derigennem at medvirke til, at opbygge og fastholde interessen for STEAMs fagområder.

STEAM i dagtilbud

Science: Børn undersøger og eksperimenterer i og med deres omverden

Technology: Børn bruger mange forskellige teknologier - også digitale

Engineering: Børn støder ind i, udforsker og løser problemer

Arts: Børn designer og formgiver på nye og kreative måder

Maths: Børn organiserer og skaber mønstre

Tiltag

Vi arbejder med, at skabe læringsmiljøer ude og inde, så børn kan udforske og undersøge naturen på sjove, lærerige og spændende måder.

- At vi fordyber os sammen med børnene - ser nøje efter, får øje på forskelle og ligheder, og arbejder med kategorisering.
- At børnene får konkrete erfaringer, via en eksperimenterende naturvidenskabelig tilgang. Vi laver sammen små spændende forsøg, fx filmer vi hvad der sker under vandet, med vores undervandskamera, vi benytter iPads mikroskoper til forstørrelse, af de vildeste insekter.

- At vi understøtter børnenes nysgerrighed, efter at forstå og undersøge naturen, finde insekter, lytte til fuglestemmer mm. Vi snakker om, hvad vi finder, ser, hører, lugter, mærker og kan smage på i naturen.
- At vi lægger vægt på, at børnene oplever glæde ved, at undersøge og lege med tal og former og begyndende praksisnære matematiske begreber.
- At børnene får erfaringer, leger og aktivt undersøger former og mønstre.
- At børnene får erfaringer med forskellige størrelser, former og mål, ved at sortere og sammenligne – derfor er fx oprydningen, en aktivitet med stort matematisk læringsindhold.
- At børnene får erfaringer med placering og orientering, og på den måde udvikler deres evner til lokalisering og fornemmelse for rum og retning.
- Vi tager på ture, til vores kolonihave hvor der adgang, til en lille sø og et stort naturområder med bæk, får og mulighed for mange forskelligartede naturoplevelser.
- Vi tager på ture med vores ladcykler, i den omkringliggende natur og italesætter sammen med børnene, hvad vi ser
- Vi bruger vores jolle i sommerhalvåret.
- Vores nysgerrighed, viden og undren, skal smitte af på børnene og vi skal opfange børnenes perspektiver og forståelsesramme og løbende stille spørgsmål som: får børnene til at fastholde opmærksomheden og observere og undres: "Hvordan følelser stenen, og hvor kommer den egentlig fra".
Spørgsmål som fremmer, en opdagelse af ligheder og forskelle: "Er alle bamser ens".
Spørgsmål, som fremmer udforskning: "Hvad sker der med isen, når man tager den op af fryseren".
Spørgsmål, som formulerer et problem: "Hvordan får vi bygget tårnet, så det ikke vælter".

Kultur, æstetik og fællesskab

Læringsmål

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Pædagogiske fokusområder

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Vi vil gennem vores læringsmiljøer, have fokus på at børnene kan møde, nye sider af sig selv, og få mulighed for at udtrykke sig, på mange forskellige måder. Vi vil derfor, have fokus på at skabe et læringsmiljø, der formidler glæde ved æstetiske oplevelser og skabende praksis. Vi vil aktivt, formidle kultur og støtte alle børn, uanset baggrund, kompetencer og forudgående erfaringer, med kultur. Læringsmiljøet skal understøtte børn, i at eksperimentere med, øve sig i og afprøve sig selv, inden for en bred vifte af kunstarter og udtryk.

Kulturelt indtryk og udtryk

Vi tilstræber, at vores pædagogiske læringsmiljø understøtter børnenes skabende virksomhed og æstetiske forståelsesramme. Indtryksdimensionen består af børnenes egne æstetiske oplevelser, i direkte møder med forskellige kunstarter, såsom scenekunst, film, maleri, musik, sang og litteratur. Æstetiske oplevelser, giver børn mulighed for, at dele, spejle sig i og fortolke egne og andres livserfaringer, tanker og drømme. Samtidig har oplevelserne, en kropslig dimension, hvor indtryk sætter førsproglige aftryk, som kropslige fornemmelser og oplevelser. Det kan fx være, at børn mærker spændingen i kroppen, når de lytter til en fængslende fortælling, eller børnene kan føle glæde eller nedtrykthed, over farverne i et maleri.

Kultur og fællesskab

Læringsmiljøet skal sikre, at alle børn får erfaringer, der kan forankre værdier, og som kan fungere som rettesnor, for at orientere sig og handle på en hensynsfuld, demokratisk og respektfuld måde. Børnene skal have mulighed for, at skabe egne meninger og bruge disse, i deres måder at skabe venskaber, lege og løse konflikter, hvor de oplever, at blive mødt af respekt og nysgerrighed. Deltagelse i et fællesskab, handler om en forståelse, for forskellige kulturer og baggrunde, både egne og andre.

Tiltag

- Via børnenes aktive deltagelse, formidles vores lands traditioner, herunder fastelavn, jul, påske mm.
- Sammen med børnene søge konkret viden, om andre kulturer ved at have fokus på forskellige traditioner, mad, flag mm.
- Børnene indgår aktivt i pædagogiske aktiviteter, hvor de får kendskab til mange forskellige materialer: ler, papir, stof, udklædning, maling mm.
- Forskelligt kreativt materiale er let tilgængeligt, som fx brugt emballage, papkasser mm. således at børnene, løbende inspireres til selvvalgte kreative aktiviteter
- Vi har fokus på, hvor vi hænger billeder og anden inspiration for børnene - det skal være for børnene.
- Vi har fokus på, det æstetiske børnemiljø og inddragelse af børnene.
- Vi laver løbende musik, teater, kunststillinger og andre tiltag, der kan fremme børns muligheder for udtryksformer og deres musiske dannelse.
- At udklædningstøjet opbevares, tilgængeligt for børnene.
- Vi tilrettelægger aktiviteter, der understøtter samarbejde mellem børn, fx fælles maleri, billeder hvor alle kan "byde ind" med noget til det fælles.
- Vi benytte løbende, de kulturelle tilbud i vores nærmiljø.

Bilag 1 – Læringsmiljøet kl. 6-17

Vi skal sammen have gennemgået dagsstrukturen – skal lægges ind for både dagpleje/vuggestue og børnhave

Eksempel på læringsmiljøet fra kl. 6-17

Tidspunkt	Organisering Strukturel kvalitet	Samspil Proces kvalitet	Læring, trivsel, dannelse, resultat kvalitet
Kl. 6.00-7:30	Der tilbydes forskellige legestationer for børnene. I morgentimerne fra kl. 6:00 til kl.7:30	Alle børn modtages, af nærværende og omsorgsfulde pædagoger, der sikre sig at alle børn bliver set og hørt. Pædagogerne er meget opmærksomme på, at møde børnene der hvor de er og guide dem ind i meningsfulde aktiviteter og lege.	Børnene øver sig i at sige farvel til mor og far. De øver sig i at komme ind i en leg, samspil og være i kontakt med andre børn, fastholde legen og være kreativ. Børnene øver sig i turtagning og spise med bestik.
Kl. 8.30-9.00	I børnehaverne holdes der børnemøder og samlinger, hvorefter der spises formiddagsmad. Der spises formiddagsmad i vuggestuerne og børnene bliver fortalt om dagens aktiviteter.	Pædagogerne sætter rammen for børnemøderne/samlingerne, hvor der ofte er sang, højtlesning rim og remser. Der benyttes piktogrammer og børneperspektivet inddrages i dagens aktiviteter. Ved formiddagsmaden øves der turtagning og samtaler, med nærværende pædagoger.	Børnene får hjælp til at have overblik over dagen, samtidig med at der er fokus på læring, sprog og rytme. De lærer at vente på tur og turtagning i samtaler.
Kl. 9.00-11:00	Pædagogiske tilrettelagte aktiviteter med afsæt i læreplanstemaerne i alle grupper, der tager højde for fordybelsestid, ture, leg og aktiviteter ofte i mindre grupper.	Pædagogerne har planlagt forløb, så der dagligt er forskellige lærings- og legemiljøer. Disse forløb er planlagt, ud fra analyse af data om børnene, observationer af børnene og inddragelse af børnenes perspektiv. Pædagogerne er engageret og	Børnene sikres en bred vifte af læringsmuligheder, som er tilrettelagt efter at tilgodese de behov den aktuelle børnegruppe her. Fokus kan derfor skifte, alt efter hvad børnegruppen har behov for. Men med et særlig fokus på: Yoga Nussa Judo

		aktivdeltagende i legene og aktiviteterne.	Sprog Sang mm.
Kl. 10.30-12.00	Vuggestuebørnene spiser middagsmad opdelt i mindre grupper ved bordene. Der er faste pladser og børnene spiser sammen, med de samme voksne. Der gøres klar til middagssøvn.	Der er faste rutiner og pladser ved måltiderne. Der sættes masser af ord, på og sproget er særligt i fokus, i de små grupper. Børnene er inddraget i borddækning og samtalerne tager udgangspunkt i barnets formiddags aktiviteter.	Børnene lærer, at de kan bidrage meningsfuldt til fællesskabet både gennem samtalerne og deltagelsen af borddækningen. Børnene øver sig i, at være selvhjulpne, sociale spilleregler, mærke både sult og mæthed.
Kl. 11.00-11.45	Børnehavebørnene spiser middagsmad. Alle børnene er opdelt i mindre grupper med faste pladser, størrelsen på grupperne kan variere. Der inddrages samtalekort og timetimer.	Der er faste hverdagsrutiner og pladser ved måltiderne. Sproget, samtalerne og turtagning, er særligt i fokus i de små grupper. Børnene er inddraget i borddækning og samtalerne tager udgangspunkt i børnene.	Børnene lærer, at de kan bidrage meningsfuldt til fællesskabet både gennem samtalerne og deltagelsen af borddækningen. Børnene øver sig i, at være selvhjulpne, sociale spilleregler, mærke både sult og mæthed.
Kl. 11.45-12.15	Der tilbydes middagslur til de børnehavebørn med behov for dette. Børn tilbydes afslapning og meditation. Der er overgang til legepladsen, med små grupper i garderoben af gangen.	Der er faste rutiner for overgangen, fra middagsmad til middagslur eller leg på legepladsen. Pædagogerne har fokus på selvhjulpnehed i forhold til toiletbesøg, samt tage tøj af og på. Alle børn støttes efter nærmeste udviklingszone.	Børnene bliver opmærksom på egne færdigheder og bliver mere selvhjulpne. De får indblik i årtiderne og hvilken påklædning vejret kræver. Samtidig øver de sig i, at fastholde fokus på en opgave, mestre denne og udsætte egne behov eller impulser.
Kl. 12.15-14.00	Aktiviteter på legepladsen for de børn der ikke sover. Pædagogerne fordeler sig rundt på legepladsen. De vuggestuebørn der ikke sover, planlægges der aktiviteter for.	Pædagogerne guider børnene i gang med lege, hjælper med at skabe og fastholde legeaftaler. Samtidig er pædagogerne aktivt deltagende i legene og igangsætter aktiviteter, der har fokus på det sansemotoriske og motorikken.	Børnene øver sig i sociale spilleregler, turtagning og rollelege gennem lege. Der er særligt fokus på motorikken og børnene øver sig i, at mestre og beherske deres krop og sansestimuli.
Kl. 14.00-14.30	Vuggestuebørnene spiser eftermiddagsmad, når de vågner fra middagsluren. Børnehavebørnene samles i deres grupper og spiser frugt.	Eftermiddagsmaden kan både spises ude og inde, alt efter vejret. Pædagogerne spiser sammen med børnene, hvor der tales om hvilke muligheder der er for leg og aktiviteter om	Børnene øver sig i turtagning at lytte, modtage besked og tage stilling til hvilken aktivitet eller leg de ønsker.

		eftermiddagen, samt hvad børnene gerne vil.	
Kl. 14.30-17.00	<p>Der tilbydes aktiviteter, både udenfor og indenfor. Aktiviteterne kan være fælleslege på legepladsen, højtlesning, lege i små grupper og rigtig meget mere</p> <p>De voksne strukturerer og fordeler sig, så tilgængelige voksne støtter op omkring den frie leg.</p>	<p>Pædagogerne igangsætter, er aktiv deltagende og guider børnene i aktiviteterne og legene.</p> <p>Pædagogerne har fokus på, nærvær ved de igangværende lege, men prioriterer samtidig et ordentligt farvel og en meningsfuld fortælling om barnets dag.</p>	<p>Børnene styrker deres legerelationer og legeegenskaber. De øver sig i fordybelse og i at finde ro, i deres valg af aktivitet.</p>